

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "נח" (ובו ה' עניינים בביאור הפרשה ושני פרקי "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק מ' "האם יש סיכוי שיחזור???"

חלקו וגזרו על כל ארץ העמים וצ"ב) או משום מפני רוב מישראל שנהרגו בחו"ל. וצ"ב למה נקטו בזה שני פירושים? ואולי נסתפקו בזה התוס' אם נמחו מתני בבל לחלוטין, דאם נמחו לחלוטין אין מקום לגזור על עפר חו"ל מפני כן, שהרי אין לגזור טומאה על דבר שהוא מחוי לחלוטין (וגרע מתרווד רקב, דמלבד דעדיין יש לו שייכות עם גוף אדם איכא תנאים בהדיהו שיהיה ממת שלם שנקבר ערום לחלוטין שלא נתערב בזה שום דבר נוסף מלבד גופו של מת ומתני מבול הרי מתו עם בגדיהם ודו"ק היטב).

ברם יש לתמוה, היאך גזרו טומאה על מתני מבול, והלא קיימיל כ"י שמעון (בבמות דף ס"א ע"א) שעכו"ם אינם מטמאים דאתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם והיאך גזרו טומאת אהל על אויר ארץ העמים? ברם אין זו קושיא כלל, דבתוס' בנדה (דף ע"ב ד"ה ואין נציב מלח מטמא) תמהו דנראה דאי לא הוי אשת לוט נציב מלח הייתה מטמאה כמת אף שהייתה עכו"ם, וכן רבי בנאה הוי מציין מערתא (ב"ב דף נ"ח ע"א) דדוחק לאוקמי כשיטת רבנן דפליגי ארי שמעון? ותירצו דיש לחלק בין מתים שקודם דיבור למתים לאחר הדיבור, דקודם הדיבור לא הייתה עדיין מעלת ישראל ואי אפשר היה לומר אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם, להכי מטמאים אף הם, וכן הביא רבי משה מפונטיז"א דהא דמרבינן בנזיר (דף נ"ד ע"א) מ"איו בקבר" קברי מתים שקודם הדיבור אלמא דקודם מתן תורה מטמאים אע"ג דלא איקרו אדם, ודוחק לומר דכל הסוגיא דנזיר אתיא דלא כ"י שמעון יעו"ש, אלא ודאי דקודם דיבור לכוי"ע מטמאו. ואי"כ יש ליישב לפי"ז דדווקא מתים דלאחר מתן תורה אינם מטמאים באהל אבל מתני בבל שמתו קודם דיבור מטמאים אף לאחר הדיבור ולפיכך גזרו על אויר ארץ העמים משום אותם מתים.

והנה שיטת ה"יראים" (הובאו דבריו במשנה למלך ריש פ"ג מהל' אבל) העלה חידוש עצום, דלא רק שמתני עכו"ם אינם מטמאים באהל אלא אף אינם מטמאים במגע ובמשא, וביאר המשנה למלך דודאי לא נתעלמה מהיראים הגמ' ביבמות (דף ס"א ע"א) דמודה ר' שמעון

א) מפני מה גזרו טומאה על עפר חו"ל? (ובו ביאור שיטת היראים לעניין מת נכרי שאין כהן מזהר עליו)

איתא בפרשה (פר' ז' פס' כ"ג) "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר איתו בתיבה".

יש להבין למה נכפל הפסוק לומר שהיקום נמחה לאחר שנאמר לעיל מיניה "ויגווע כל בשר הרומש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השורץ על הארץ וכל האדם כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו".

וברמב"ן ז"ל פירש ז"ל: "ואמר מכל אשר בחרבה מתו, והוסיף לומר וימח, שנמחו הגופות והיו למים, כענין ומחה אל מי המרים, כי היו המים רותחים, כדברי רבותינו (סנהדרין דף ק"ח ע"ב) אבל אם כן יהיו הדגים מתים? ואולי היה כמו שאמר בבראשית רבה (ל"ב י"ט) מכל אשר בחרבה ולא דגים שבים, ויש אומרים אף הן היו בכלל הנאספין, אלא שברחו לאוקיינוס ומכל מקום ניצולו הדגים (ויעוין באוה"ח שפירש על זה האופן שנראה שלא נותר מהם מאומה).

לכאורה לפי דברי הרמב"ן והאוה"ח הנ"ל לא נותרו ממתי המבול מאומה, וצ"ע דלכאורה הרי מפורש בגמ' בזבחים (דף ק"יג ע"ב) להדיא איפכא, דאמר ר"ל למה נקרא שמה מצולה? שכל מתני בבל נצטללו שם. ור' יוחנן אמר למה נקרא שמה שנער שכל מתני מבול ננער שם, אמר רב אמי כל האוכל עפרה של בבל כאילו אוכל בשר אבותיו, תניא נמי הכי כל האוכל מעפרה של בבל כאילו אוכל בשר אבותיו, ויש אומרים כאילו אוכל שקצים ורמשים" יעו"ש. ולכאורה אם היו המתים נמחים לחלוטין היאך שייך בהם אכילת בשר אבותיו, או אכילת שקצים ורמשים? וצ"ע.

והנה בתוס' בנזיר (דף נ"ד ע"ב ד"ה ארץ העמים על אוירא גזרו) הביאו ב' פירושים למה גזרו טומאה על אויר ארץ העמים (או על גושה), מפני מתני מבול שנתרו בחוץ לארץ (וצ"ל דאף שנערו לארץ בבל בלבד לא

מת אין לו איסור להיטמא שוב למת הואיל ובלאו הכי טמא הוא, ואף שאין סומכים עליו כלל להקל כלפי מת ישראל, אין לצרף אותו כדי לעשות ספק ספיקא לקולא כדי להקל בטומאת מת נכרי, כיון שרבו הראשונים החלוקים על הראב"ד, עכתי' המשנה למלך ז"ל.

(ומה שהעלה המשנה למלך ברוב פשיטות דאליבא דהראב"ד ז"ל אין לכהן איסור להיטמא למת אחר שכבר היה טמא קודם לכן למת אחר, ה"דגול מרבבה" (בנור"ד סי' שע"ב) חלוק עליו דפשוט דאף לשיטת הראב"ד איכא איסור דאורייתא רק דהוא פטור ממלקות, וכן הוא בשו"ת חת"ס או"ח סימן כ"ג וצ"ב).

וברש"ש (במס' נזיר נ"ד ע"ב) מצא תנא דמסייע לשיטת היראים, דעת הרמב"ן (בפרשת חוקת) דמפרש דין חרב הרי הוא כחלל דדרשה הגמ' ב"חלל חרב" דחרב הרי הוא כחלל, דכל זה הוא לענין טומאת מגע דכל הנוגע בו הרי הוא טמא שבעת ימים כאילו נגע במת עצמו, ומכל מקום אין בזה טומאת אהל כמות ומשום דאי אפשר, דאם הייתה חרב מטמאה באהל כל עוד לא נטהרה מטומאה אי אפשר היה לכהנים להיכנס כמעט לאף בית, שהרי אין לך בית אחד שלא היו בו כלי מתכות שנטמאו במת ואם יוזהרו עליו כהנים לא תהיה להם כניסה לאף בית.

וכן נראה מהגמ' נזיר (דף נ"ד ע"ב) שאין החרב הנוגעת במת מטמאה אדם להצריכו הזאת שלישי ושביעי, אע"פ שאם היה נוגע בחרב היה טמא שבעת ימים כאב הטומאה, כי בכתוב השני שמדבר על דיני הזאה כתוב "ועל הנוגע בעצם או בחלל או במת" ולא אמר בחלל חרב, ולפיכך מסיק הרמב"ן שהחרב הרי היא כחלל לטמא במגע טומאת שבעה, אבל לא לטמא באהל, ולא לזה הצריכו הזאה ואין הנזיר מגלח עליה.

וכבר ידועה שיטת רבינו חיים הכהן ששלח לר"ת דפליג ומחייב את הנזיר לגלח על טומאת חרב, שכן הוא עושה אותה כדין חלל לכל ענייניו (ויעיין בתוס' נזיר דף נ"ד ע"ב ד"ה ת"ש ומזה בגי' ובז'). מכל מקום נראה מדברי הרמב"ן הנ"ל דכל מי שאינו בטומאת אהל אינו נכלל באזהרת טומאה כלפי כהונה ונזירות, ומהאי טעמא גופא יש לומר דאין אזהרת איסור כלפי מת עכו"ם.

וראיתי ב"כנפי יונה" שרצה להביא עוד תנא דמסייע ליראים את רבינו בחיי דאתי ליישב את קושיית התוס', דהיאך החיה אליהו את בן הצרפית והלא אליהו היה כהן והיאך הותר לו להיטמא לו כדי להחיותו (דעל החיאת מת אין דין פיקוח נפש לדחות טומאת כהונה).

ובשו"ת הרדב"ז (ח"ה סימן אלפיים ר"ג) הביא דרבינו בחיי תירץ את הקושיא דהצרפית הייתה גויה וממילא אין איסור להיטמא לבנה דהוי מת עכו"ם, שהרי אינם מטמאים באוהל. ותמה הגאון רדב"ז בזה דהלא עכו"ם מטמא במגע ובמשא אף אליבא דר' שמעון, וכתוב בפסוק "ויתמודד על הילד" משמע שנגע בו? ובדוחק צריך לומר דאליהו רק גהר עליו ולא נגע בו ובכה"ג

לענין טומאת מגע ומשא, דרך מטומאת אהל נתמעטו דהתם כתיב אדם כי ימות באהל, אבל במגע ובמשא לא נאמר אדם, ועל כן אין למעט מתי עכו"ם שיטמאו כמת טומאת שבעה, ועל כן צריך לפרש שיטת היראים, דקאי כלפי אזהרת כהנים ונזיר, שאין להם איסור להיטמא למת עכו"ם, אף שאם נגעו בו הם בכל טומאת מת תדע ממתי מדין שהיו חייבים הזאת שלישי ושביעי וא"כ נטמאים שבעה ואסורים בביאת מקדש ובאכילת קדשים ותרומה, אבל אין הם מוזהרים להיטמא לו.

ומקור לדינו הביא בעל המשנה למלך מהגמ' בנזיר (דף מ"ח ע"א) דאמרינן התם "כל ימי הזירו לה' על כל נפש מת לא יבוא" שומע אני אפילו על נפש בהמה במשמע, כענין שנאמר מכה נפש בהמה, ת"ל על על נפש מת לא יבוא בנפש אדם הכתוב מדבר. ר' ישמעאל אומר אינו צריך, הרי הוא אומר לא יבוא, בנפשות המטמאות בביאה הכתוב מדבר. ובפרש"י בד"ה בנפש המטמאה לו לאדם בביאה, כיון שנכנס עמהם באהל הכתוב מדבר ואיזו זו, זה נפש אדם ולא נפש בהמה". הרי שאזהרת הטומאה תלויה במי שמטמא באהל, דהוא מוזהר על טומאתו ומהאי טעמא יש גם למעט את הנכרי שכיון שאינו מטמא באהל אינו מוזהר אף על מגעו ומשאו (אף שהוא מטמא להם) בפועל, ואין לתמוה על כך, דבגמ' נזיר (דף מ"ט ע"ב) מוכח דהנמוזהר הנזיר על עצם כשעורה אף שאינו מטמא באהל, הרי שאין האזהרה להיטמא תלויה בטומאת אהל, דיש לחלק בין טומאה למת ששייכת בו טומאת אהל במהותו ולפיכך אף כלפי עצם כשעורה הוזהר על טומאתו, תאמר בעכו"ם שמופקע מטומאת אהל ולפיכך דומה הוא לבהמה שאין מוזהר על מגעה ומשאה, ודו"ק.

ברם תמה המשנה למלך עליו, דאיתא בגמ' בע"ז פ"ק (דף י"ג ע"א) דאסור לכהן לצאת לחו"ל משום טומאת ארץ העמים (בר מיריד) ואי אין כהן מוזהר להיטמא למת עכו"ם מפני מה נאסר לצאת לחו"ל והלא אינו מוזהר על טומאת עכו"ם כלל? (וצ"ע דלא נזהרים כלל כהנים ואף צדיקים גמורים מלצאת לחו"ל אף לא באופן שצריכים לפרנסה, מאי טעמא).

ברם דבריו צריכים עיון, דאליבא דתוס' בנזיר לא קשיא כלל, לשתי השיטות שהביאו בענין, דאי משום מתי מבול והלא אין דברי ר"ש נאמרים כלפי מתים קודם הדיבור (כדמוכח מהגמ' נדה ע"ב) ולא כ"ש דלא תקשי לשיטה השניה שלהם שגזרו משום רוב מתי ישראל שנהרגו בחו"ל דכלפיהם ודאי כהן מוזהר מלהיטמא ומשום האי מוזהר הוא על הטומאה וצ"ע.

ובמשנה למלך מסיק בסוף דבריו דאין לכהנים לסמוך על שיטת היראים, דהוי שיטת יחיד דרוב מנין ובנין של הראשונים והאחרונים חלוקים עליו וס"ל דכהן מוזהר על מגעו ומשאו של מת עכו"ם ואין להקל בזה בשום פנים ואופן, ואין לצרף אליו את שיטת הראב"ד (בפ"ה מהל' נזירות הל' ט"ו) שכל כהן שכבר טמא בטומאת

איתא בפרשה (פר' ח' פסי' א') **"ויזכור אלוקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר איתו בתיבה ויעבר אלוקים רוח על הארץ וישוכו המים"**.

ותמה מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי שליט"א למה הוצרך נח לזכירה מיוחדת להצלתו והלא לא היה בכלל הגזירה שהייתה על העולם? ברם מצינו גמי בסנהדרין (דף ק"יח ע"א) **"תנא דר"י אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה'"**, נראה בזה דבאמת נח היה בסכנת המבול אלא שהייתה לו הצלה מיוחדת ולפיכך נצרך עתה להזכרה מיוחדת כדי להינצל, דאף שהייתה לו מציאת חן מכל מקום אין בה מציאות הצלה מוחלטת, אלא דבכל רגע נזקק הוא לזכירה מיוחדת לקיים עמו את הברית.

אלא דגמ' זו לכאורה אינה עולה בקנה אחד עם התרגום אונקלוס בריש הפרשה דתרגם את הפסוק **"אלה תולדות נח וגו'**, גבר זכאי שלים הוה בדורוה"י וכן תרגם יונתן **"גבר זכאי שלים בעובדין טבין"** וביאר בזה מרן הגרמ"ד הלוי ז"ע דאף דכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה הל' ב') **"אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו וכו'**, וכן כל העולם כולו אם היו עוונותיהם מרובין מזכויותיהם מיד הם נשחתים שנאמר **וירא ה' כי רבה רעת האדם וכו'"** והנה אם היה נח בגדר צדיק שרבים זכויותיו לא היה די כדי להינצל ברגע שהעולם הגיע למצב של השחתת עולם כיון דאין לעולם יותר זכות הקיום ואף העוונות שלו שייכים לצירוף אצל עוונות העולם ואף הם תרמו להשחתתו ולפיכך אין לו זכות הצלה.

ברם לפי דברי התרגום נראה דהיה נח צדיק גמור שלא היו לו עוונות כלל ולא שייך היה שיצטרפו עוונותיו להשחתת העולם ולפיכך הייתה לו זכות מיוחדת להינצל, ולפי זה זכה נח להינצל אף שצדיקים אינם ניצלים בעת שנגזרת השחתה על העולם, כיון שהיה צדיק תמים בכל מעשיו, ולפי זה ודאי דאין מאמר הגמרא בסנהדרין עולה בקנה אחד עם פירושם וצ"ב.

חברי התרגום הנ"ל מוכחים מהגמ' בע"ז (דף ד' ע"א) **"אמר ר' אבא בר כהנא מאי דכתיב חלילה מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבש"ע חולין הוא לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע, ותמהו בגמ' ולא? והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע, ותרצינן בצדיק שאינו גמור, אבל בצדיק גמור לא. ואקשינן והכתיב, ממקדשי תחלו, ותני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי, אלו בני אדם שקיימו את התורה מאלף ועד תיו; ותרצינן התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוה ליה כצדיקים לא גמורים" ו**אברהם כשביקש את הצלת סדום לא דיבר על צדיקים שאינם גמורים רק על צדיקים גמורים. הרי לך דכל היכא דיש איזו תביעה על הצדיק ואפילו תביעה קטנה אין לו זכות להינצל. ברם היכא דהוא צדיק גמור ואין בו אפילו פגימה

הייתה רק טומאת אהל וקאי אליבא דר"ש דאינו מטמא, עכת"ד. ב

ברם תירוץ הנ"ל דחוק ביותר, דפשטות הלשון ויתמודד על הילד, משמע שנגע בו תוך כדי שהחייהו, ולכן נראה היה לתרץ בפשיטות טפי דרבינו בחיי סבירא ליה כהיראים דכל שאינו מוזהר על טומאת אהל אינו מוזהר על טומאת מגע ומשא ולפיכך מותר היה לאליהו להיטמא לו ודפח"ת.

ברם ב"קורן אורה" בסוגיא דזבחים העלה תמיהה עצומה על דברי היראים מהגמ' בנזיר (דף ס"א ע"א) דמביאה הטעם שאין נזירות לעכו"ם (אף דמביא קרבנות אבל אינו יכול להביאם בתורת נזירות) מהפסוק **"לאביו ולאמו לא יטמא"** במי שיש לו תורת ירושה של אב, יצא עכו"ם שאין לו ירושה (וכן איתא בקידושין דף י"ח ע"א) ולכאורה למה לגמ' לטעם זה והלא יכולה להביא טעם פשוט יותר, דלפי טעם היראים אין נזיר נטמא לעכו"ם כלל, וא"כ לא תוכל להתקיים האזהרה הזו כלל וע"כ דלא שייכא ביה נזירות, אלא ע"כ דליתא לשיטת היראים ואף אליבא דר' שמעון מוזהר הוא בטומאת מגע ומשא והניח הקושיא בצ"ע.

ובכנפי יונה תמה על דבריו דמאן יימר דמתני' לא קאי אליבא דרבנן דר' שמעון דאית ליה דעכו"ם מטמא באוהל ואין זה דוחק כלל לאוקמי אליבא דרבנן דר' שמעון, דבלאו הכי כבר תמה על דבריו המשנה למלך גופא מריש גמ' דנזיר (דף ד' ע"ב) דנזיר שמשון מטמא למתים מדנטמא לפלישתים בעת שהמיתם (דכך קימ"ל לגמ' דהרג בידיו את הפלישתים ולא רק בחיצים)

ותמה המשנה למלך דמה ראייה שנוזר שמשון מטמא למתים והלא אין נזיר מוזהר על טומאת מתני עכו"ם אליבא דשיטת היראים, והביא דמצא שהיראים גופא תמה על עצמו מהגמ' שם ותירץ את דברי הגמ' אליבא דרבנן דר' שמעון, אלמא לא ראה היראים כדוחק לתרץ את שיטתו אליבא דרבנן דר' שמעון, וא"כ על זה הדרך ניישב גם את הסוגיא בריש נזיר.

ובזה האופן נוכל ליישב עוד תמיהה על היראים, מהסוגיא דבכורות (דף כ"ט ע"א) הנוטל שכרו לדון דינו בטלים, להעיד עדותיו בטלים, אם היה כהן וטמאהו מתרומתו (אם היה צריך לבוא לדון או להעיד לו והעבירו ונטמא ובכך הופסד מלאכול בתרומה) מאכילו ומשקו וסכו. והקשו בגמ' והיאך מותר היה לכהן להיטמא? ותירצו דמיירי בטומאה דרבנן כגון טומאת בית הפרס (כשדה שנידש) דבזה העמידו חכמים על דין תורה. ולכאורה למה נדחקו לתרץ באופן כה דחוק ולא תירצו דמיירי שנטמא למת עכו"ם דאינו מוזהר עליו כלל אליבא דהיראים? ברם כנראה סברה הגמ' כשיטת רבנן דר' שמעון דנטמא אף באהל ולפיכך הוצרכו לדחוק דמיירי בטומאה דרבנן ודו"ק.

ב) בעניין שהיה נח בכלל הגזירה.

וחשבו שבא מבול של אש לעולם ואמר להם בלעם שאין לחוש למבול של אש שכן נשבע לעולם שלא יביא מבול אמרו לו דנשבע רק על מבול של מים שלא יביא לעולם אבל מבול של אש הוא מביא אמר להם כבר נשבע שאינו משחית כל בשר.

ובשיטמ"ק הוסיף את הפסוק שנאמר ולא יהיה עוד מבול לשחת את הארץ" הרי שאומות העולם חשבו שהייתה רק הבטחה רק על העולם שלא יביא על העולם מבול של מים, אבל אין הבטחה על הבריות עצמם שלא ימיתם בסוג מבול אחר (מבול של אש) על זה אמר להם בלעם שהייתה הבטחה נוספת לנח שהקב"ה לא יביא מבול להשחית כל בשר והבטחה זו מתייחסת לכל סוג השחתה ולפיכך לא יביא על העולם מבול של אש.

ומעתה יש לומר דבהבטחה שנתן לו הקב"ה לעיל (בפרק ז' פס' א') "בא אתה וכל ביתך אל התיבה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה" בזה ניצל נח רק מהגזירה של המבול, אולם עדיין היה בכלל הגזירה שהייתה על כל הבריות כפי שאמר "אמחה את האדם דהייתה גזירה של מחיית כל בשר ועל כך היה צריך לזכירה מיוחדת ותפילה להינצל אף מגזירה זו ודו"ק היטב.

ג) הערה קצרה, בעניין היציאה מהתיבה.

איתא בפסוק (פר' ח' פס' י"ז) "כל החיה אשר איתך מכל בשר בעוף ובבהמה ובכל הרמש הרומש על הארץ הוצא איתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ".

ובפרש"י: הוצא כתיב היצא קרי, אמור להם שיצאו, הוצא אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה. ושרצו בארץ ולא בתיבה, מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש.

הדברים צריכים עיון רב, מפני מה יש ס"ד שהיו הבהמות והחיות רוצות להישאר בתיבה עד שיוצרך להוציאם בעל כרחם והרי אם נח ובניו יצאו הרי לא יהיה מי שיטרח להאכילם ומה צורך יש להם להישאר שם?

בר מין דין, כיון שאיכא איסור תשמיש בתיבה וכל עוד לא יצאו מהתיבה יהיה אסור להם לשמש, אי"כ ודאי ירצו לצאת כדי שיוכלו לקיים את מינם, ואי"כ מה צורך להזהיר להוציאם אם לא ירצו לצאת? ואפשר גם לשאול להיפך, מה העניין להוציאם מהתיבה וכי יש מקום מוגדר לבעלי החיים היכן לחיות והרי מלוא כל העולם עומד בפניהם ואחד מהמקומות יוכל להיות גם בתיבה, אם ירצו להישאר שם ולהתקיים מה בכך?

וב"אור החמה" (להגה"ק רבי זונדל קרויזר זצוק"ל) מיישב הדברים, דבאמת כאן היה הציווי להוציאם כיון דקודם לכן היה ציווי להיכנס לתיבה וכיון שנכנסו על פי ציווי צריכים הם גם לצאת על פי ציווי, ועל כן צריך היה לבוא ציווי שיצאו, והציווי שנאמר

קלה בכה"ג אין גזירת השחתת העולם שייכת אליו. ולפי"ז אליבא דדברי התרגום שהיה נח זכאי בכל מעשיו ולא הייתה עליו תביעה כל דהיא ראוי היה להינצל מן גזירת המבול, והדרא קושיא קמייטא דעל מה היה צריך נח לזכירה מיוחדת.

איברא דודאי דברי התרגום לא יעלו יפה עם דברי הגמ' בשבת (דף נ"ה ע"ב) "ארבעה מתו בעטיו של נחש בנימין עמרם ישי וכלאב" (דלא היה בהם כל חטא בעטיו ראוי לאדם למות וסיבת מותו כי נגזרה גזירת מיתה לעולם בגין הנחש שהביא מיתה לעולם) ואי נימא דהיה נח מושלם בכל מעשיו עד שלא הייתה בו אפילו פגימה כל דהיא, אי"כ ראוי היה לו להימנות בין אלו שמתו בעטיו של נחש, אלא ע"כ דלפי שיטת הגמ' הנ"ל נח לא היה צדיק גמור והיו לו חטאים מסוימים שבגינם ראוי היה למות ודלא כדברי התרגום, אלא דלפי זה צריך ביאור היאך ניישב את לשון הפסוק "תמים היה בדורותיו".

ויש לבאר זאת על פי דברי הגמ' בע"ז (דף ו' ע"א) דחד תנא מפרש דלא היה טריפה ואיך מפרש ליה תמים בלא חטא, ואי"כ נמצאנו דאיכא בזה פלוגתא דתנאי, ודברי התרגום קאי לשיטת מ"ד דתמים בלא חטא. (ואפשר לפי"ז דהיה נח ראוי להיות מאלו שלא חטאו בעטיו של נחש, או אפשר אולי דבשעת המבול לא חטא כלל וראוי היה להינצל בגין מעשיו הטובים אבל לאחר מיכן חטא ולפיכך לא זכה להיכלל בין אלו שמתו רק בגין הנחש).

וליישב הקושיא על מה הזהק נח לזכירה (אם היה צדיק גמור) מבאר מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי שליט"א דבסוף פרשת בראשית (פר' ו' פס' ז') נאמר "ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם ועד בהמה עד רמש ועד עוף השמים" ונראה דזו היא גזירה נפרדת מלבד הגזירה שגזר הבורא יתברך להביא מבול לעולם, דגזירת המבול הייתה על עצם העולם שהעולם צריך להיות מושמד, וגזירה נוספת הייתה על הבריות שלא היה לבריות זכות הקיום, וכן מוצאים אנו לאחר המבול (פר' ט' פס' י"א) "והקימותי את בריתי אתכם ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" נכפל בזה הפסוק לומר שנתן הקב"ה לנח שתי הבטחות לעולם, הבטחה ראשונה שלא יכרת כל בשר, כלומר שלא תהיה גזירת השחתת הבריות מהעולם שמעתה לא תהיה השמדה טוטלית של הבריות. ובנוסף לכך הייתה הבטחה נוספת שלא יביא מבול לשחת את הארץ, משמע שהייתה מלבד הגזירה להשחית את הבריות על ידי המבול הייתה גזירה על עצם הארץ עצמה (שהרי הארץ עצמה חטאה עד שטשטשו ג' טפחים של מחרישה ולפיכך אף עליה הייתה גזירה, ויעוין בדברי האוה"ח הקדוש על הפסוק).

ואיתא בגמ' בזבחים (דף קט"ז ע"א) דבאו אומות העולם לבלעם בעת מתן תורה כשנשמעו כל הקולות

ונהג בקדושה לפיכך זכה הוא ובניו לדיבור ויאמר אלהים אל נח ואל בניו, ופי' בפירוש המיוחס לרש"י: "לפי שעבר על צויו. שכך אמר לו הקב"ה צא מן התיבה אתה ואשתך התיר לו מתחלה, והוא לא עשה, דכתיב ויצא נח ובניו לפיכך נתבזה", וכו', ע"ש, וכן פי' בחזקוני (ח, טז), הרי שחז"ל אכן דרשו גם את מה שכתוב בסיפור היציאה, שנח באמת פרש מאשתו גם ביציאתו מן התיבה.

וכן במדרש הגדול כאן כתב: "מגיד הכתוב שאע"פ שהתיר להם התשמיש לא נזקקו זה לזה עד שנגלה עליהם הקב"ה ובירכן פעם שניה שנא' ויברך אלקים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו".

ובפי' הרד"ל לפדר"א פכ"ג בהוספה י"ט כתב דענין זה נרמז גם בגמרא בסנהדרין ק"ח ע"ב: "למשפחותיהם יצאו מן התיבה, א"ר יוחנן למשפחותם ולא הם", שלכאורה אינו מובן, אך לפ"ד המדרש י"ל דהיינו שבכל הבריות יצאו איש ואשתו ורק הם יצאו אנשים לבד ונשים לבד, ושוב מצא כן בפי' הטור על התורה כאן.

וצ"ב על מה ולמה ראה נח לעשות כן, וכאשר בינותי בספרים מצאתי כמה טעמים:

בזוהר חדש פרשת נח דף כ"א ע"ב: "כיון שנכנסו לתיבה ראו בצערו של עולם ונצטערו ומנעו עצמם מפריה ורביה ואעפ"י שיצאו כמו כן, עד שראה הקב"ה מעשיהם ואמר לא תהו בראתי עולמי ואתם פרו ורבו הזדווגו לנשותיכם ועשו פריה ורביה, באותה שעה ברכם שנאמר ויברך אלקים את נח ואת בניו", מבואר שהיה זה משום שנצטער על העולם שאבד במבול, (וכן איתא בז"ח דכ"ג ע"א "כשיצא מן התיבה וראה כל העולם חרב והתחיל לבכות עליו ואמר רבש"ע נקראת רחום היה לך לרחם על בריותיך"), והוא כהא דאמרינן בתענית י"א ע"א "אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון".

וברא"ש בשבועות ספ"ד כתב: "אלא הני תרי קראי שאמר הקב"ה לנח כשבנה מזבח והקריב קרבן וערבה עליו מנחתו והבטיחו שלא ישחית עוד עולמו, דכתיב וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות כל חי כאשר עשיתי, והנך תרי לאוין אמר הקב"ה לנח לשם שבועה כי לא רצה נח לעסוק בפו"ר עד שנשבע, דכתיב וידבר אלקים אל נח צא אתה ואשתך ובניך ונשי בניך וכתוב ויצא נח ובניו ואשתו כמו שכתוב בבואם אל התיבה ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו, שנאסרו בתשמיש המטה כל ימי היותם בתיבה והתירם הקב"ה בצאתם, ולא רצו לקבל ההיתר עד שנשבע להם", וכ"כ בקצרה בחזקוני (ט, ט) ובפי' הטור ובפי' הר"ן על התורה, וכ"כ הגור אריה לעיל (ז, ז) והשפתי חכמים שם.

וכדבריהם משמע מדברי הב"ר ל"ד ו', דאיתא שם: "משל לפרנס שיצא מן המקום והושיב אחר תחתיו, כיון שבא אמר לו צא ממקומך... כך נח צא מן התיבה, ולא קיבל עליו לצאת אמר אצא ואהיה פרה ורבה למארה, עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם שנא' כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח", אמנם לפי פשט הלשון משמע שלא רצה לצאת מהתיבה כלל עד שנשבע לו הקב"ה, אך בנזר הקודש שם האריך להוכיח שהפירוש

בעל כרחם בא להבהיר שידעו שקודם שיצאו אסורים הם בתשמיש וכיון שכן עליהם להזדרז לצאת, דאם לא, יהיו אסורים בתשמיש, וזה גופא מה שיפרישם בעל כרחם, כדי שיקיימו בכך את המין, ולפיכך שפיר מובן היטב למה פירש רש"י כאן דמכאן שנאסרו בתיבה בתשמיש במיטה, כיון דהוא שייך בעצם הפשט, עכת"ד ודפח"ח.

אלא דלפי זה צריך עיון, כיון שהיה איסור לצאת מן התיבה ואף על בעלי החיים חל האיסור לצאת בלי רשות, היאך שלח נח את העורב ואת היונה לפני שקיבל את הרשות לכך והרי האיסור חל גם על בעלי החיים, ובלאו הכי צריך להבין כיון שבלא רשות היה איסור לנח לצאת, מה העניין לחקור ולהתעניין על היציאה, הרי כפי שנכנס ברשות צריך הוא לצאת ברשות?

ואפשר דנח רצה להתפלל על היציאה וידע דצריך הוא לרחמים רבים כדי שיוכלו להתקיים בעולם שנברא מחדש, ועל כן כל עוד לא יבשה הארץ אין על מה להתפלל דהעולם כמו חרב, ולפיכך שלח את היונה והעורב לדעת אם יש כבר עולם ששייך לצאת אליו ואז יוכל להתפלל עליו, ואיסור היציאה הוא רק בדרך הכניסה בדלת שהייתה בצידה כפי שנכנסו, אבל נח הרי שלח את העורב ואת היונה דרך החלון ואין זה דרך יציאה לפיכך שלחם מהחלון.

ויש לפלפל בזה, אם כשיוצא כל גופו מהמקום אפילו שזה לא דרך יציאה אפשר דבכה"ג חשיב יציאה כיון שיצא כל גופו וכל הדין הוא נוגע רק לביאת מקצת או יציאת רובו אבל לא על כל גופו.

ויעויין בזה בגמ' חולין (דף י' ע"ב) לגבי יציאה דרך אחוריו, אך מקוצר המקום קיצרתי בעניין (ובמקום אחר הארכתי בזה).

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ד) למה נמנע נח מפו"ר אחר שיצא מן התיבה

וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ (ח, יח)

לכאורה קשה דברש"י לעיל פסוק י"ז כתב: "אתה ואשתך וגו' איש ואשתו, כאן התיר להם תשמיש המטה", ולעיל ו' י"ח כתב רש"י "אתה ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד מכאן שנאסרו בתשמיש המטה", (ומקורו בסנהדרין ק"ח ע"ב ובירושלמי תענית פ"א ה"ו ובמדרשים), וכן ברש"י לעיל ז' ז' בפסוק "ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו אתו אל התיבה" כתב: "נח ובניו. אנשים לבד ונשים לבד לפי שנאסרו בתשמיש המטה מפני שהעולם שרוי בצער", וא"כ למה כאן כתוב את האנשים לבד והנשים לבד - "נח ובניו ואשתו ונשי בניו", ועיין מה שכתבו בזה ברד"ק ובחזקוני ופי' הריב"א ובאור החיים כאן.

אמנם בב"ר ל"ה א' איתא: "ויאמר אלהים אל נח ואל בניו וגו' ואני הנני מקים רבי יהודה ור' נחמיה ר"א לפי שעבר על הצווי לפיכך נתבזה ורבי נחמיה אמר הוסיף על הצווי

הממזרים מתחת השמים לבלתי השחית עוד בבני האדם ויעש המלאך כן ויכלאם בבית המשפט אך אחד מעשרה הניח להתהלך בארץ לפני שר המשטמה לרדות במרשיעים לנגע ולענות בהם בכל מיני מדות ותחלואים ולנגע מכאובים, ואת רפואות נגעי בני אדם וכל מיני רפואות הגיד המלאך לרפא בעצי הארץ וצמחי האדמה ועיקריה, וישלח את שרי הרוחות הנותרים מהם להראות לנח ולהגיד לו את עצי הרפואות אם כל דשאייהם וירקיהם ועשביהם ועיקריהם וזרועיהם למה נבראו וללמדו כל דברי רפואתם למרפא ולחיים".

ועוד נראה שחשש נח שמעט המזון שיש בעולם לא יספיק עבור כולם, ועד שיגדל יבול חדש ימותו כולם ברעב, ולאכול את בשר החיות והבהמות היה אסור להם, וגם שכיון שהחיות לא יראו מפניהם היה סכנה להתקרב אליהם ולהרגם.

נמצא שהיו לנח כמה סיבות שמחמתם נמנע מלעסוק בפו"ר: א. הצער על העולם שחרב במבול. ב. חשש שיבא בעתיד מבול נוסף. ג. חשש שכולם ימותו ע"י חיות טורפות ומזיקים, שאחר המבול לא היה להם מורא מבני אדם. ד. חשש שלא יהיה בעולם די מזון לכולם.

ומחמת הסיבות הללו הקריב נח קרבן כדי לעורר את רחמי ה' על עולמו, וכן כדי שיזכה לנבואה וידע אם יש לו טעם לעסוק בפו"ר, (כך היה דרכם שכשרצו לקבל נבואה הקריבו קרבנות, וכמו שמצינו אצל בלעם שהקריב קרבנות כדי לזכות לנבואה), ואז הריח ה' את ריח הניחוח וריחם על עולמו ונתן לו ברכות והבטחות כנגד כל חששותיו.

כנגד החשש שיבוא עוד מבול אמר הקב"ה "לא אסף לקלל עוד את-האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנערו ולא אסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי".

וכנגד הצער על העולם שחרב אמר הקב"ה "פרו ורבו ומלאו את-הארץ" (והוא לברכה כדפירש"י), בירכו שהארץ תתמלא במהרה כבתחילה.

וכנגד החשש שהחיות והמזיקים יכלו את כולם אמר הקב"ה "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דג הים בידכם נתנו", ובהרבה מקומות מבואר שעל כל חית הארץ לרבות את המזיקים.

וכנגד החשש שעד שתתן הארץ יבולה ישארו ללא מזון אמר לו הקב"ה "כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כפרק עשב נתתי לכם את כל", שהתיר לו לאכול בשר.

ורק אחרי כל הברכות וההבטחות הללו ציווה הקב"ה על פו"ר, ואמר "ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה", וכדפירש"י שפרו ורבו השני הוא צווי.

ובנזר הקודש ביאר שנח טען שכל המצוה דפו"ר היא משום לא תוהו בראה לשבת יצרה, וא"כ מה בצע שיהיה פרה ורבה אם אח"כ יבא שוב מבול ויכלה את כולם, ונח להם שלא יבראו משיבראו, ואף שחזקיה נענש על כיוצא שביטל מפו"ר משום שראה שיצאו ממנו בנין דלא מעלי, זה היה אחרי שכבר נצטוו בפו"ר, אך כאן נח עדיין לא נצטוה, ובאמת זה גופא היה הטעם שהקב"ה עדיין לא ציווה על פו"ר, ולכן תחילה נשבע לו שלא יוסיף עוד להכות את כל חי, ורק אח"כ ציווה על פריה ורבייה.

הוא שלא רצה לצאת מאיסור תשמיש, שדרשו עליו בתנחומא "לאמר לאסורים צאו", והביא שבספרים המדוייקים גרסין לפני כן שכיון שנכנס לתיבה נאסר לו פו"ר, וממילא על זה קאי מה שכתב המדרש אח"כ שלא קיבל עליו לצאת, וכן פי' מהרז"ו שם.

ובזוהר חדש פרשת נח דכ"ב ע"א איתא: "א"ר חייא רבה בשעה שאמר הקב"ה לנח צא מן התיבה אמר לפני רבש"ע לאן אצא, אצא לאדמה שנתאררה, ומפני שנתאררה אבדו שוכניה ונתאררו כולם ונתמעטו, אמר הקב"ה לא כך אתם, אלא שרצו בארץ ורבו בה, האחרים אבדו בה אבל אתם שרצו בארץ ורבו בה, ועכ"ז לא נתיישב בלבו והעלה עולות שנאמר ויעל עולות במזבח... אמר לו הקב"ה הרי לך מה ששאלת, לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם, אז נתיישב בלבו, ולפיכך נקרא איש האדמה שנתן נפשו ולבו עליה להוציאה מן הקללה".

ונראה שמלבד החשש ממבול נוסף, ירא נח גם מדברים נוספים, דהנה איתא בב"ר ל"ד י"ב: "ומוראכם וחתכם יהיה, מורא וחתית חזרו ורדיה לא חזרה", ובמדרש אגדה פרשת נח (ט, ב) "לפי שחטאו דור המבול השליט עליהם את החיות", הרי שבזמן המבול התבטל המורא שהיה לחיות מבני האדם, ועוד טעם פשוט לזה כתב בפ"י הטור על התורה (להלן ט, ב) "שכבר הורגלו החיות עמהם בתיבה ולא היה להם מורא מבני האדם".

וא"כ נראה שמחמת זה לא רצה נח לעסוק בפו"ר, כי הרי אחרי המבול לא היו בעולם הרבה בע"ח, ולכן חשש שמהר מאוד יכלו הטורפים את כל הבהמות ואז כשיכלה מזונם יבואו לטרוף גם את מעט בני האדם שנותרו לפליטה ממי המבול, וא"כ לשם מה יוליד בנים אם יתכן שכולם יהיו טרף לשיני החיות, ושוב ראיתי כן בספר תולדות יצחק עה"ת.

ואפשר לומר עוד לפי מה שכתב בספר משיבת נפש בפרשה זו (ז, ז) שמעשה אירע במדינתם בשנת ה"א רמ"ד בליל יו"כ שהיו שני ת"ח ישינים בביהכ"נ (כמנהג המובא בטור ושו"ע או"ח ס"ס תרי"ט) ובא עכבר ונשכם זה באפו וזה באזנו והיו שם אנשים שאמרו סכנה היא להם, ואכן שניהם מתו באותה שנה, וביאר שהוא משום שאדם חי החיות יראות מפניו, אך כשנגזר עליו מיתה מלאך המות נוטל זיו קלסתר פניו ונדמה לחיות כמו בהמה, ואז יכולין להזיקו (עי' סנהדרין ל"ח ע"ב), ולכן אם החיה הזיקה להם הוא סימן רע.

ועוד מצינו בראש ספר אסף היהודי (הובא בספר אוצר המדרשים ערך נח) שאחרי המבול היו בסכנה גדולה גם מרוחות המזיקים, וזה לשונו: "זה ספר הרפואות אשר העתיקו חכמים הראשונים מספר שם בן נח אשר נמסר לנח בלובר ההר מהרי אררט אחרי המבול, כי בימים ההמה ובעת ההיא החלו רוחות הממזרים להתגרות בבני נח להשטות ולהטעות ולחבל ולהכות בחלאים ובמכאובים ובכל מיני מדוה הממיתים ומשחיתים את בני אדם, אז באו כל בני נח ובניהם יחדיו ויספרו את נגעייהם לנח אביהם ויגידו לו על אודות המכאובים הנראים בבניהם... אז קידש נח את בניו ואת בניו ביתו יחדיו ויגש אל המזבח ויעל עולות ויתפלל אל האלקים ויעתר לו, וישלח מלאך אחד ממלאכי הפנים מן הקדושים ושמם רפאל לכלה את רוחות

7
א התורה פותחת בתיאורי חטאם של דור המבול במילים (בראשית ו, יא) "וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס". בתלמוד ירושלמי (ב"מ פרק ד הלכה ב; טו, א) מתואר מה היתה חמסנותם: "ומה היה חמסן, הוה בר נש נפיק טעין קופה מלאה תורמוסין והיו מתכוונין ונוטלין פחות משה פרוטה דבר שאינו יוצא בדיינין". [וכעין זה כתב המדרש רבה (פרשה לא אות ה)].

כלומר, שבני דור המבול היו רואים אדם המגיע לשוק עם סל קטניות למכירה, וכל אחד מהם היה נוטל אחד עד שנגמרת כל הערימה.

ודברי הירושלמי לכאורה סותרים זה את זה, שהנה בירושלמי (דמאי פרק ג הלכה ב; יד, א) כתוב שמעשה מעין זה אינו אסור אלא ממידת חסידות. וזה לשון הירושלמי: "ר"ש בר כהנה הוה מסמיך לר' לעזר עברון על חד כרם א"ל אייתי לי חד קיסם מחצד שיניי [=לחצוץ שיני] חזר ואמר ליה לא תיתי לי כלום אמר דאין [=שאם] אייתי כל בר נש ובר נש מיעבד כן הא אזיל סייגא דגוברא [=יסתר כותל האיש]. רבי חגי הוה מיסמך לרבי זעירא עבר חד טעון חד מיכיל דקיסין א"ל אייתי לי חד קיסם מחצד שיניי חזר אמר ליה לא תיתי לי כלום דאין אייתי כל בר נש ובר נש מיעבד כן הא אזילא מיכלא דגוברא. לא ר"ז כשר כל כך אלא מילין דיוצרן שמע לן מיעבדינן".

ודברי הירושלמי הללו נפסקו להלכה בשולחן ערוך (ח"מ שנט, א) בזה הלשון: "ואם הוא דבר דליכא מאן דקפיד ביה שרי, כגון ליטול מהחבילה או מהגדר לחצוץ בו שיניו, ואף זה אוסר בירושלמי ממידת חסידות". נמצא, שאיסור זה הוא רק ממנהג חסידות, ואם כן צריך ביאור מפני מה נענשו דור המבול בחומרה כה גדולה על כך.

ב. ובעיקר דברי הירושלמי הללו יש להסתפק, האם רק בחבילה וגדר שאין הקיסמים שבהם עומדים לחציצת שיניים אלא לצורך אחר, אז אסור הדבר

אמנם דבריו מתאימים רק למ"ד דטעמא דפ"ר הוא משום לא תהו בראה, אך למ"ד שהוא משום אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף (יבמות ס"ב ע"ב) אין זה טעם לפטור מפ"ר, ואפשר דבזה פליגי ר' יהודה ור' נחמיה במדרש הנ"ל, דר' יהודה ס"ל דטעמא דפ"ר הוא משום שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, ולכן ס"ל דנח נצטוה על פ"ר תיכף כשיצא מן התיבה, ונענש על שלא קיים את הציווי, ר' נחמיה ס"ל דטעמא דפ"ר הוא משום לשבת יצרה, ולכן ס"ל דרק הותר לנח תשמיש המטה, אך לא נצטוה על כך, וכיון שלא נצטוו בחרו נח ובניו לקדש את עצמם במותר להם ולפרוש מנשותיהם, וקיבלו שכר על כך, (ובפי' הרד"ל הוסיף דר"י ור"נ לשיטתיהו בב"ר ל"ט' דרבי יהודה אמר "בדורותיו היה צדיק הא אלו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל לא היה צדיק", ור' נחמיה אמר "ומה אם בדורותיו היה צדיק אלו היה בדורו של משה או בדורו של שמואל על אחת כמה", הרי שנחלקו אם לדרוש את מעשיו לשבח או לגנאי).

ובמשך חכמה כתב בזה דבר תמוה, וז"ל: "ויצא נח ובניו ואשתו ונשי בניו כו'. אע"ג דהשי"ת אמר לו צא מן כו' אתה ואשתך והתיר לו בתשמיש מ"מ נהג כמו יולדות דמבואר במדרש אגדת בראשית פרק מ"א דכל זמן שלא הביאה קרבנה ומחוסרת כפרה טמאה היא לבעלה יעו"ש, לכן שהוא הבין להביא קרבן נהג איסור כל זמן שלא הביא קרבנו, ואולי איסור זה נהגו בעצמם או מדברי קבלה כמו דדריש אשר ישכבון יעו"ש היטב ודו"ק".

(באגדת בראשית שם כתוב: "א"ר סימון נקיים היו בני עלי מן הדבר הזה... אלא כך היו עושים, לא היו מקריבין את הקרבנות בשעתן, והיו בנות ישראל מביאות תור או בני יונה אצלן בשביל טהרתן, כשם שכתוב ובמלאת ימי טהרה וגו' ותמן כתיב הצובאות פתח אהל מועד, והיו נוטלין ומעבירין השעות, ולא היו מקריבין בשעתן, והיו בנות ישראל סבורות שנטהרו, והולכות ומשמשות לבתיהן, שנאמר זאת אשר ישכבון את הנשים. את העם לא נאמר, אלא את הנשים, משכיבין את הנשים עם בעליהן טמאות", ולפלא על המשך חכמה שלא הזכיר שכן הוא גם בירושלמי כתובות פי"ג ה"א "שהיו הנשים מביאות קיניהן ליטהר לבעליהן". ואולי רצה להביא מקור יותר מפורש).

אמנם דבריו צ"ב טובא, דמה ענין זה לזה, הא יולדת עד שתביא את קרבנה היא מחוסרת כפרה ואסורה בקדשים וביאת מקדש הרי שנשאר בה קצת מטומאת הלידה, ולכן אסורה על בעלה עד שתביא קרבנותיה, אך מה שנח ובניו נאסרו בתשמיש לכאורה לא היה זה משום טומאה כלל, אלא משום שהעולם היה שרוי בצער כמ"ש רש"י (ז, ז), ולא שייך כאן דין מחוסר כפרה, וכיון שהותרו הותרו לגמרי, וצ"ע.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ה) הבדל בין איסור גזל בישראל לאיסור

גזל בעכו"ם

8
מקפיד בגלל שהוא יודע שרבים ייטלו, אסור לעשות כן מצד הדין. וכן מבואר בערוך השולחן שהובא לעיל.

ואפשר להוסיף על דבריהם ולומר שדברי הירושלמי שזהו איסור ממנהג חסידות נאמרו דוקא בישראל, אבל בבן נח שנהרג על פחות משה פרוטה (יבמות מז, ב ועוד), שמבואר ברש"י (שם ד"ה ומודיעין) שהטעם שכן נהרג על כך הוא מפני שאין אצלם מחילה על פחות משה פרוטה, ממילא היה אסור לבני דור המבול לעשות כן מצד הדין. אבל עדיין צריך ביאור מפני מה התורה החמירה עמם כל כך, שהרי סוף כל סוף זהו גזל מועט.

ג. והנה בגמרא (ב"ב טז, א) כתוב בין טענותיו של איוב כנגד הקב"ה "דרש רבא, מאי דכתיב (איוב כט, יג) ברכת אובד עלי תבא ולב אלמנה ארנין, ברכת אובד עלי תבא - מלמד שהיה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן וכו'".

ובתורת חיים על אתר הקשה "קצת תימה היכי עביד הכי והא אמרינן בריש פרק איזהו נשך (ב"מ סא, ב) לא תגנבו דכתב רחמנא למה לי לכדתניא לא תגנבו על מנת לשלם תשלומי כפל". [וכן הקשה המהר"ם שיף (ב"מ שם) וכתב לעיין בחידושיו על בבא בתרא, ולא זכינו לאורם]. כלומר, היאך איוב השתבח במעשה זה של גזילת השדה מהיתומים, והרי אסור לגנוב אפילו על מנת לשלם כפל?

ובאמת שהמאירי על אתר כתב "יש עברות שהם נעשות לכוונת מצוה ואעפ"כ לא הותרו ומה הוא שנאמר דרך שבח על איוב שהיה גוזל קרקע של עניים ויתומים ומשביחה ואח"כ מחזירה להם יראה שלרוב התפרסם מעלתו אף על פי שלא היה אומר כן הכל היו יודעין ממידתו שלא לכוונת גזלה היה ולא נאמר כאן מלת גוזל אלא על צד ההרחבה לפי דעתו" ובהעמק שאלה (שאלתא ד סק"ה) כתב "אבל י"ל דמשום הכי מפרש שדה יתומים, דא"כ לא ידעו הבעלים בגזילה, ולא הוי אלא כשואל שלא מדעת או

מצד מידת חסידות; אבל בדבר שהוא תשמישו, כגון ליטול זית אחד מערימה של זיתים, אסור הדבר מצד הדין, כיון שלכך הוא מיועד; או שאף בדבר שמיועד לכך, כל שהנטיילה היא בכמות מעטה ממש אין אסור הדבר אלא מצד מדת חסידות. ואם נאמר שיש חילוק בין דבר העומד לכך לבין דבר שאינו עומד לכך, אפשר ליישב דברי הירושלמי בפשיטות, ולחלק בין דור המבול שגזלו דבר שעומד לכך [שהרי הנגזל העמיד את התורמוסים למכירה] שזהו איסור מצד הדין, לבין נטילת קיסם לחציצת שיניים שאסורה רק ממדת חסידות.

אך מדברי הערוך השולחן (חו"מ שנט, א) שהתיר ליטול גפרור של חבירו אף בלי ידיעתו, וכלשונו: "ואם הוא דבר דליכא מאן דקפיד בזה מותר כמו ליטול מגדר או מחבילה לחצוץ בו שיניו ואף גם זה איתא בירושלמי (דמאי פ"ג) דממדת חסידות יש לחוש גם לזה מטעם דאם כל אחד יעשה כן יסתרו הגדר ובימינו נהגו כשבא לבית חבירו וחבירו שואף עלי מרורים [=טבק] בנחיריו או בפיו שנוטל גם הוא שלא בשאילת הבעלים וכן ליטול עצי גפרית [=גפרור] להדליק בו וכו', מטעם שאין מקפידין ע"ז אמנם ממדת חסידות ודאי דראוי לזהר וכ"ש כשיועד שהבעלים הוא גברא קפדנא ואסור מדינא", מבואר שאף בדבר העומד לכך אין האיסור אלא מצד מידת חסידות, וחוזרת הקושיה למקומה [ובאמת שכן משמע בלשון הירושלמי שדימה ענין זה לתורם ירק של חבירו, שזהו אף בדבר העומד לכך].

והיה אפשר ליישב את דברי הירושלמי ולומר על פי דברי החזון איש (דמאי, ז, ה) שביאר את דברי הירושלמי בדמאי בזה הלשון: "בחושן משפט (סימן שנט סעיף א) כתב דהוא מידת חסידות. וצ"ל דבעל הבית אינו מקפיד ואינו חושש שמא יקחו הכל, שאין הדבר שכיח או כשיראו שיש הפסד יפרשו. אלא דמכל מקום ראוי לפרוש, משום שהדבר מרגיל לזלזל בגזל, ויש לחוש לאינם מהוגנים שיקחו אף בזמן שיש הפסד". ונמצא לפי דבריו, שאם בעל הבית

ד. והנראה לומר ששונה דין גזל גוי מגזל של יהודי. שהנה רב ניסים גאון בפתיחת מסכת ברכות ייסד שעיקר חיוב בני נח לקיים מצוות הוא בדברים שהשכל מחייבם. וכלשונו: "כי כל המצוות שהן תלויות בסברא ובאובנתא דלבא, כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ וכו', כי חיוב ידיעת הקב"ה ולשמוע בקולו ולעבדו מדין הדעת הן ראויין, ושפיכות דם נקי והגזל מדרך השכל הן אסורין".

ומדבריו היה מקום לטעות ולומר שהמצוות שנצטוו בהם ישראל הם תוספת על אותם מצוות, אבל באותם מצוות שמדרך השכל הן אסורין, שווין ישראל והגויים זה לזה בציווים.

אך ידועים דברי הנצי"ב (בהסכמתו לספר אהבת חסד) שכתב באריכות שגדרי המצוות של ישראל שונים מגדרי המצוות של בני נח, אף באותם המצוות ששניהם מצווים בהם. והביא דוגמה לדבר ממצות כיבוד אב ואם: "דאחר דכיבוד אב ואם היא חוקית כמו כל מצוות שבתורה עלינו עם ה' ללכת בה על פי חוקי התורה דוקא ולא על פי דעת אנושי, למשל בעכו"ם שבא על בת ישראל והוליד בן ויש לו אם ולא אב, מן התורה חייב בכבוד אם יותר מכבוד אב". והאריך שם בדוגמאות רבות.

העולה מדבריו, שאף במצוות המשותפות שבין ישראל לעמים אין גדרי המצוות זהה. בעוד שהגויים מצווים לנהוג על פי הדעת האנושי, עם ישראל מחויב במצוה על פי גדריה ההלכתיים, שאינם מתאימים תמיד לשכל האנושי [אמנם נראה ברור שאף ישראל מצווים להתנהג בדרך השכלי הטוב והישר, וכוונת הנצי"ב היא שלמצוה יש גדרים שונים. ואין כאן המקום להאריך בדבריו].

וממילא מיושבים דברי הירושלמי היטב, שדור המבול נתבעו על גזל פחות משהו פרוטה, כיון שזהו השחתה גדולה מאוד, ואין להם סיכוי לשוב בתשובה על זה, וכמו שכתב החזון איש לעיל שעל ידי זה

שלקח בתורת אפוטרופסות, אלא כסבור העולם שהוא גוזל ומאבדה, אבל שדה איש ודאי אסור בכה"ג" [וכעין זה כתב הבן יהודע (שם ד"ה שהיה)].

והדברות משה (בבא בתרא סימן יב, הערה עח) כתב: "ואולי שפיר אמרו אחדים מבני הישיבה דקרקע שאני. ואבאר הטעם דכיון שעד שיקח הפירות לעצמו לא גזל כלום דעבודתו להשביחה הוא עבודה במקומה שהיא ברשות הבעלים ליכא בכלל איסור זה אף שיש להבעלים צער מזה דהא הגזל בזה אף שעובד את השדה לעצמו הוא רק הכוונה שעובד לעצמו ליקח הפירות כשיגדלו דאם כונתו לעבוד עבור הבטלים אין כאן שום גזל והבעלים צריכים לשלם לו כפי הדין דיורד ליטע שלא ברשות ונשאר רק הצער לבד שמצד זה אולי כיון דיהיה להם מזה ריוח גדול דהא יחזיר להן שדה משובחת עדיף להו הריח מהצער שבודאי ימחלו לו על הצער כשיראו שעשה לטובתם, ואף אם יטעו שהיתה כוונתו לעצמו ועתה חזר בתשובה נמי ימחלו לו ולכן לא רק שליכא איסור אלא שייך גם להשתבח, ולא דמי לגזילת מטלטלין וכו'" [וכעין דבריו מבואר במנחת פתים (לרבי מאיר אריק, חו"מ שנט, ב), ואולי זה כוונת המאירי שהובא לעיל].

אמנם ביד רמה על אתר כתב "והני מילי באומות העולם, אבל לישראל כי האי גוונא לאו מעליותא היא דגרסינן בפרק איזהו נשך (ב"מ סא, ב) לא תגנוב על מנת לשלם תשלומי ד' וה'" [וכעין זה כתב הפני שלמה (שם), והוסיף שרבא לשיטתו שם שאיוב היה מבני נח. ויעויין עוד בשדי חמד (חלק ב, מערכת הגימל, פאת השדה סימן ה, דף פה, ע"ד) שהביא הוכחות לחילוק זה, ואין כאן המקום לדון בזה].

וצריך ביאור מהיכי תיתי לחלק בין ישראל לעכו"ם בדבר זה, ולומר שלגוי מותר לעשות כן ואף להשתבח בזה, ואילו לישראל אסור לעשות כן באיסור גזל [וכבר עמד בזה הדברות משה בתוך דבריו].

חטאם של דור המבול, שבאו כמה ביחד וכל אחד לקח מעט, וזהו השחתה ועקירת הישוב.

וממילא מיושבים גם דברי הרמ"ה, שבגוי שנוהג על פי המוסר האנושי, גזילת שדה והשבחתה נראית מעשה הגון שיש להשתבח בו, אבל אצל ישראל הנוהג על פי ציווי התורה, אסור לעשות כן.

מתרגל האדם לגנוב ומטביע בנפשו את תכונת הגזלנות; ורק אצל ישראל שאצלם דנים מצד דיני גזילה שנאמרו בתורה, בזה אנו אומרים שמעיקר הדין אין בכך איסור, כיון שאין הבעלים מקפיד. ונראה פשוט שאם יבואו כמה ביחד ויעקרו קיסמים מהגדר, שודאי שזה אסור מצד הדין; וזה היה חומרת

”נחשבה” – הגאון רבי יחיאל הלוי נרביק שליט”א

”ילכו מחיל אל חיל”

ברמ"א אורח חיים סי' תרכ"ד סעיף ה', והמדקדקים מתחילים מיד במוצאי י"ב בעשיות הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה (מהרי"ל ומנהגים והג"מ פ"ב דברכות מהרי"ו). הנה ביסודו הוא ענין של ילכו מחיל אל חיל, כאשר מצוה גוררת מצוה. אמנם נראה בס"ד להוסיף למעט טעם נופת צופים, כאשר יתבאר.

בילקוט פרשת אמור רמז תרנ"א: אמר ר' אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית און ידעין הידין נצוהיא אלא מאן דנסיב ביין בידיה און ידעין דהוא נצח. כך לפי שישראל ושרי אומות העולם נכנסים לדין לפני הקדוש ברוך הוא בראש השנה, לית און ידעין מאן אינון נצוהיא, אלא ממה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן בידיהן ואתרוגיהן בידיהן און ידעין דישראל אינון נצוהיא. ע"כ. ונמצינו שהלולב והאתרוג שבחג הסוכות בדינו, מורין על הנצחון שניצחנו בדין.

עוד בילקוט אמור רמז תרנ"ג: אמר רבי אליעזר בר מרום למה אנו עושין סוכה אחר יום הכפורים, אתה מוצא בראש השנה יושב הקדוש ברוך הוא בדין על באי העולם וביום הכפורים הוא הותם וכו' שמא יצא דינן של ישראל לגלות ועל כן עושין סוכה וגולין מבתיהן לסוכה והקדוש ברוך הוא מעלה עליהן כאלו גלו לבבל. ע"כ. וכאן נמצינו למידין ההיפך הגמור, שבחג הסוכות חוששין אנו שמא יצא הדין לגלות. ואנחנו לא נדע מה נעשה בדינינו, אם ניצחנו וזכינו או חבנו חובת גלות. והנפש משתוקקת לשמוע בת קול משמים.

אמנם לימודנו רבותינו [בפרט בבי מדרשא דהגר"י ליוואוויץ משגיח דמיר], שהפתרון לתמיהות הקשות ביותר חייב להיות פשוט עד מאד, עד שמרוב פשיטותו לא שמים על לב, וכל העמל שצריך האדם לעמוד בו, אינו לחפש בשום מקום ובשום מקורות נוספים, כי אם בעצמו ומעצמו.

ונחשבה לדעת כמה יכול האדם להשיג, אם יתבונן באמת ויתעמק בעצמו, מה הוא חושב, כיצד נראה לו, שעבר את ראש השנה ואת יום הכיפורים, האם לפי דעתו עצמו, נראה לו שהוא השיג משהו של תשובה, או שחם ושלום לא מיניה ולא מקצתיה...

ושאלת השאלות היא מה הוא חושב שענו לו בשמים כאשר אמר על הטא...

ויאמר האומר, וכי מי עלה שמים וירד, ומי יוכל לערוך משפט כדוגמא של מעלה?

אכן לקושטא דמילתא לא בשמים היא, – בפיד ובלבבך לעשותו.

ונמשול משל, אם אדם עומד למשפט על שעבר על חוקי התנועה, והוא יטען להגנתו, שכבר עברו כמה שנים מאז שלמד נהיגה, ולכן שכח מה שצריך לעשות במקרה שעליו נתפס, מסתבר שהשופט ישרר אותו בתנאי שילמד שוב נהיגה, או נהיגה מונעת.

והרי יתכן שאמרנו לפני הקדוש ברוך הוא שחטאנו לפניו בבלי דעת, והוא ישלח אותנו לקורס לנהיגה מונעת. ומי פתי ינהג ללא הקורס.

ובכן: – כך מנצחים בדין...

אתרוג לולב וגם סוכה שבמקום גלות.

וכאשר בת קול יוצאת במוצאי יום הקדוש ואומרת: לך אכול בשמחה לחמריך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך. נבין כי מעשיך דייקא, תעניתך לא נאמר, כי אם מעשיך. תשובה... ובשמחה – גם כן דייקא, כי אנו מתכוננים לשנה חדשה של עבודת השם בשמחה.

ואין משהו יותר מתאים ברגעים וימים אלו, כי אם ללכת ממצוה למצוה ומחיל אל חיל. מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה. מיום צום כיפור ותשובה – לסוכה וגלות. וסוכה תהיה לצל ומחסה מזרם וממטר. כי יצפנני בסוכו. והמבין יבין וישכיל.

תיבה – בית ה'

ענין המבול, חוץ מהעונש שניתן לאנשי דור המבול, אבל הוא גם להראות שמלכותו יתברך בכל משלה, וכאשר אין הולכין בדרכיו יתברך, הרי כביכול אין לו הפיץ בתחתונים, והעולם עלול להיחרב ח"ו. וכבר ראה ראינו בשנה שעברה שהקדוש ברוך שלח נגיף קטן כלשהו, שהכניס את כל העולם למין פחד שכזה, ששיתק כמעט לחלוטין את כל העולם כולו. וגם אחרי שאנשים התרגלו למצב הזה, עדיין בתוך תוכם חיים בפחד, וזקוקים ומצפים לרחמי שמים. והיה רצון שנזכה להיות ראויים לכך. ואולם אין ספק שזה הגיע מפני שהעולם בכללותו מתנהג שלא כשורה. והקדוש ברוך דורש במפגיע שהעולם ישתנה. וכך כתב רש"י בתחילת הפרשה, כל מקום שאתה מוצא זנות וע"א, אנדרלמוסא באה לעולם והורגת טובים ורעים. וקשה מאד שלא לראות את הקשר...

וכתב הרמב"ן נח פרק י' ה':

כי "אברהם אבינו" יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ויעיד להם על "נח" ובניו שראו המבול והיו בתיבה, והנה הוא עד מפי עד בענין כל המבול, ועד רביעי על יצירה, כי "נח" ראה אביו שראה "אדם הראשון", ויצחק ויעקב ראו "שם" העד במבול, ויעקב מגיד כל זה ליורדי מצרים, גם לפרעה ואנשי דורו. והאנשים בכל דור יודעים מאבותם ארבעה וחמשה דורות, מגידים מעשיהם ותולדותיהם.

והנה המבול מעיד על הידוש העולם כמו שכתב המורה נבוכים שהובא ברמב"ן שם, עיין שם, וכן הוא מעיד על היות השם שופט כל הארץ, וזה לאות לדורות שלא לפרוץ גדרי עולם, וכן לאות ומופת שהקדוש ברחמיו ריחם על נח ואשתו ובניו ונשי בניו, ונתן להם שארית ופליטה בארץ. ובודאי שהרבה נסים נעשו להם בהיותם בתיבה, והיו צריכים לזכויות מיוחדות כדי להיות ראויים לנסים שכאלו.

ועי' רמב"ן ו' י"ט שכתב:

ידוע כי החיות רבות מאד, ומהן גדולות מאד כ"פילים" וכ"ראמים" וזולתם, והרמש הרומש על הארץ רב מאד. גם מעוף השמים מינים רבים אין להם מספר, וכמו שאמרו רבותינו (חולין סג ב) מאה ועשרים מיני עופות טמאים יש במזרח וכלם מין איה הם, ולעופות טהורים אין מספר. והנה יצטרך להביא מכלם שיולידו כמותם. וכאשר תאסוף לכלם מאכל אשר יאכל לשנה תמימה, לא תכיל אותם התיבה הזאת, ולא עשר כיוצא בה. אבל הוא נס, החזיק מועט את המרובה:

ואם תאמר יעשנה קטנה ויסמך על הנס הזה. ראה השם יתברך לעשותה גדולה כדי שיראו אותה בני דורו ויתמהו בה ויספרו עליה וידברו בענין המבול וכנוס הבהמה והחיה והעוף לתוכה, אולי יעשו תשובה. ועוד עשו אותה גדולה, למעט בנס, כי כן הדרך בכל הניסים שבתורה או בנביאים לעשות מה שביד אדם לעשות, והשאר יהיה בידי שמים.

והקמתני את בריתי אתכם ולא יפרת כל פֶּשֶׁר עוד מִמִּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ... וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל פֶּשֶׁר...

הנה גם כאשר הקדוש ברוך נשבע שאינו מביא מבול לעולם, אין מזה שום חסרון בגילוי כבוד מלכותו יתברך, ואדרבה זהו לאות ומופת שהקדוש ברוך הוא כל יכול, והרבה שלוחים למקום, וכוחו וגבורתו מלא עולם, ולכן גם אחרי שנשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם, הרי העולם נשאר כפוף למרותו ולרצונו ואל כל אשר יחפוץ יטנו. וידוע נדע כי אשרי איש שישמע למצוותיך, ותורתך ודברך ישים על לבו. והרי אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול הוא יפרע ממני שאינו עומד בדיבורו, ונשאלת השאלה, הלא כבר נשבע השם שלא יביא עוד מבול לעולם. אמנם זו שאלת הילדים, ומי שיש לו מה בקדקדו ידע ויבין שמי שהיה לו הכח והממשלה להביא את מי המבול, יש בידו לעשות כבריאה כרצונו.

וכאשר נשפר הנהגתינו נזכה להפוך מדת הדין למדת הרחמים ולרפואה שלימה ולגאולה קרובה ונאמר אמן.

"מתוך ההפיכה"

פרק מ' "האם יש סיכוי שיחזור??"

תקציר:

צארטיל מנסה להכין את אחיה לכך שעליו לדלג אותה, הוא נבהל מאד ולא מוכן בשום אופן לשמוע על כך. ובגבעתיים מתאקלם עידו במקום, הוא מוצא לו בית כנסת וקובע תברות ללימוד, אבל עם רעול הפנים הדברים יגיעים, הלה מתגלה כקשה הבנה שאינו מבין אפילו ברמת הפשט הפשוט ביותר, הוא גם לא מנסה לשתף פעולה, עידו מתחרט שהבטיח ללמד אותו איך מתכננים מבצעים, אבל הרעול עומד בכל תוקף על קיום ההסכם,

רב משה יוסף נגס את שפתיו בכאב, אמנם מחר שאדם שמציע עצמו כשדכן אינו בקי בכל הפרטים, אבל אולי ישנם אנשים שלא יודעים שהשידוך נעזב, הם לא דאגו לעשות לך פרסום, אבל חייבים להודיע את האמת לרבים, אי אפשר להסתיר את העובדה שצארטיל עזבה שידוך וצריכים לדאוג לה לשידוך.

"לצערי הרב לא עלה השידוך יפה, מסיבות שונות הוא לא המשיך. כיון שכן מעוניין אני לשמוע שידוך לבתי הצדקנית תחי"

"אזוי... כזו טרגדיה ואנוכי לא ידעתי, תן לי שניה אחת להתאושש, בתך המיוחדת עזבה שידוך נורא נוראות, אי כמה שהעולם אכזר, פונקט ביי דין געראטענע טאכטער זאל דאס בייקומען (שדוקא אצל בתך המוצלחת זה יקרה) אובער זארגט זיך נישט (אל דאגה) העולם אינו נחרב, יש ממלאי מקום מתאימים ואין סתירה לעסוק בביתך החסודה תחי, תן לי לחשוב שניה, אסתכל בפנקס שלי, יש שם עולם ומלואו, כפשוטו ממש.

הוא הוציא מתוך חיקו פנקס קטן ועבה מלא ברשימות בכתב יד יפהפה, מחולק לפי א' ב' מקוטלג להפליא.

"אממ,,, ביטע איין מינוטקאלע (רגע אחד בבקשה) "איך בליק איבער" (אני מרפרף) אממ...וואס זעה איך פאר מיר... סיא דאך אזואנדערבארער געדאנק, מה אני רואה? מצאתי משהו רעיון מדהים, יש לי הצעה טובה לבתך הנאוה, בחור כארזים, ליבל פריימאן מבכירי ישיבת "חיי עולם" הבן של רב יוסל פריימאן מחסידי בעל ה"שומר אמונים" שחסידותו גם קרובה ללבך" הגיב הזר במהירות, כנראה יש לו הרבה הצעות באמתחתו".

"אני שומע, אדון עם בני ביתי ואשיב לך תשובה" השיב רב משה יוסף במהירות.

"תשמע לי עצה טובה, תקבל את שתי ההצעות שהצעתי לך, אין בזה סתירה אפשר לעשות שני שידוכים בבת אחת, חבל לאבד זמן, אני מהיר תנועה, אני יכול לגלגל שלושה שידוכים בבת אחת בלי להחליף בין זה לזה רק בחודש האחרון סגרתו שלושה שידוכים.

"אפשר לדעת, עם מי יש לי הכבוד" שאל רב משה יוסף בסקרנות, הבחור שמולו החל למצוא חן בעיניו, צריך לדעת אם הוא אכן רציני או שרק עושה עצמו גדול.

"ענטשולדיג מיר זייער (תסלח לי) שכחתי את הדבר הראשון, לומר לך במי מדובר... פשוט אני אדם מפורסם במאה שעורים, חשבתני שאתה מכיר אותי, אבל אסלח לך על כך שלא ידעתני". צחקק הזר לעצמו תוך כדי הרהור קמצוץ טבק ריחני.

"שמי יוסל קרויזר, תשאל ב"אנשי מעמד" שם אני מעל לעשור שנים מעשרה ראשונים, תקבל הרבה פרטים על השדכן התזזי שכבר סגר למעלה ממאה וחמישים שידוכים מוצלחים ביותר בשנותיים האחרונות, מלבד מקרה אחד שהתגרשו עקב "מקח טעות" שלא באשמתו, כמעט ואין שידוך ב"סביבות מאה שעורים" שאין לי בזה יד או רגל" חתם השדכן את הפלומבה.

"אתייעץ בנוות ביתי ואשיב לך תשובה בימים הקרובים, אבל אבקש, לא לנדנד לי, כי אני חייב ישוב הדעת גמור, אני לא עושה דברים בלי לחשוב עליהם כמה וכמה פעמים, הלך תן לי לכל הפחות שבועיים ימים, כך אדע ששקלתי את הדברים כהוגן" ענהו רב משה יוסף, בתקווה לקרר קצת את התלהבותו של האבך הנחפז לעשות שידוכים במהירות האור.

לעת ערב ישב על העניין עם אשתו, ציפורה שמחה מאד שיש הצעות לצארטיל, היא החליטה שתדחה לבינתיים הצעות עבור אפרים זלמן "אין מערבים שמחה בשמחה" עדיף לפעול באיטיות, כדי שלא לעשות חלילה וחס טעויות וגם לא לעורר עין הרע.

רב משה יוסף עשה מערכת בירורים מסיבית, הוא בירר אצל ברי סמכא שהבחור הוא "שופרא דשופרא" למדן וחסידי בעל מידות תרומיות יש לו הופעה נאה מאד, הוא מצוין באופי חזק מאד ומעוצב להפליא... זה חשוב ביותר! הוא לא יהיה נתון לקפריזות יום יומיות כקודמו, יש על מה לדבר בעניין.

לאחר שבועיים השיב תשובה חיובית לאותו רב יוסל קרויזר שכבר היה קצר רוח לדעת, מה המענה של רב משה יוסף. רב יוסל היה "טורנדו" שעובד במהירות האור, אחרי ארבעה ימים השיב לרב משה יוסף תשובה חיובית כי משפחת פריימאן נאותה לשמוע את ההצעה של צארטיל, נראה כי הם שקלו היטב ולא נרתעו מעצם עזיבת השידוך, הם ראו את כתב המחילה של גב' פינקלשטיין והבינו כי השידוך נפרד ברוח טובה, בלי כעסים מיותרים, ברוח סלחנית ביותר, אין חלילה וחס כל קפידות... והכל שריר וקיים.

בשמחה עצומה ניגשה ציפורה לומר לצארטיל, כי ברוך ה' יש שידוך מיוחד שמוכנים לשמוע על ההצעה ואין להם כל עכבה עם עזיבת השידוך.

"אני ארוסה כבר, למה לי שידוך נוסף?!" השיבה צארטיל לאמה בשקט ובשיא הדרך ארץ.

"צארטיל מהן המילים הללו?! ענתה אמה בתרעומת, את יודעת היטב שהשידוך אינו קיים, כעת הגיע אלינו שידוך שביררנו עליו מכל הכיוונים, אבא שיחי' גמר עליו את ההלל, איך אומרים "צום גט און צו לייט" הוא נושא חן בעיני כולם".

צארטיל לא ענתה, היא נזהרה מאוד לא לזלזל באמה, אך לא היה לה מה לענות, הנושא חתום וסגור ואינו נתון לויכוח, היא אינה מתכוננת לשמוע שום שידוך, מלבד חיים שלום, יתכן מאוד שבזה חרצה את גורלה רח"ל כרווקה זקנה, כ"שרה דיא פריילע" הרווקה הנצחית, אבל הייתה לה אמונה אמיתית שהשידוך ישוב, החלום היה נראה כל כך אמיתי, עד שאי אפשר להתכחש לו.

לאחר מסע שכנועים אין סופי, נוכחה האמא כי צארטיל עקשנית כפרד, היא לא מוכנה בשום פנים ואופן להיפגש עם אותו בחור, בדלית ברירה נאלצה להשלים עם המצב, היא אמרה לבעלה בפנים מכורכמות להשיב את פני השדכן ריקם.

ר' יוסל התפלא על הנסיגה הבלתי מוסברת, אבל כשדכן ותיק הורגל במלאכה "כפוית הטובה" בה יש הרבה הפתעות ומרידות לב ולפיק מי שרוצה להיות שדכן ולשרוד, צריך לרכוש לב פלדה שעומד בכל לחץ, להיות שדכן צריך להיות רגיל לקבל כלימות וריקות לרוב ומעט ירוקים.

רב משה יוסף נועץ עם המו"צ על המצב הקשה ושאלו האם לדלג בדלית ברירה על צארטיל בשל החשש הכבד שכל ילדיו יתקעו בשרשרת אין סופית? המו"צ היה בצער רב לשמע הבשורה הקשה, כי צארטיל אינה מוכנה להטות אוזן לשמיעת שידוך, הוא ניסה לעודד את האב השבור שבעזרת השי"ת יהיה לו ממנה הרבה נחת, הוא אמר לו לדבר בעדינות עם צארטיל ולבקש את רשותה המפורשת, בלי רשות מפורשת אין להתחיל לשמוע.

איש לא ידע כי צארטיל רקחה את כל התבטיל יחד עם אשת ר' יוסף קרויזר. עזרה לה חברה טובה שהייתה אחיינית של ר' יוסל, ר' יוסל הפיקח שיחק את המשחק כאילו אינו יודע שצארטיל עזבה שידוך, הוא הכין גם לה שידוך, לכאורה משחק לא כשר, נעשה כאן מעשה לא ראוי לשחק עם אנשים, אבל האמת כי מעולם לא ידעה משפחת פריימאן כי הוצע לה שידוך, אם היו יודעים, ספק רב אם היו מסכימים לכך, הכל היה "אחזת עיניים" כך הצליחה צארטיל להטמיע בדלת האחורית את ההצעה של באשע פריימארק שהכירה מקרוב, היא ידעה שזו המתאימה ביותר לאפרים זלמן.

שבועיים לאחר מיכן התארס אפרים זלמן עם ההצעה הנ"ל לשמחת כל השכנים, לא הייתה צוהלת ושמחה יותר מצארטיל היא הייתה ממש מחותנת ראשית, כאילו מדובר בשידוך האישי שלה. איש לא הצליח להבין אך היא שמחה במקום להיות מדוכדכת.

"המחזרות בלבנה" של גאולה החליטו כי צארטיל היא מטורפת בצורה מסוכנת. הדעות היו חלוקות ביניהן, מי יותר חסרת דעת, האם שורה דיא פריילע או צארטיל דיא פריילע.

"למה התנגדה מרת ציפריירע לשידוך עם ה"משוגינער" חיים שלום, הלא "ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל" נשאלה זלאטע דרושוביץ המחותנת הראשית להפרדה המאולצת.

"ווער האט דאס געוואסט? זיא האט דאס גוט באראלטין. (מי ידע? היא החביאה זאת היטב) ענתה זלאטע מברישת.

לצארטיל לא הפריע הדבר, תדברנה בה בנות ירושלים מה שתמצאנה, העיקר שיניחו לה לנפשה. אך אמה נעשתה מרירה מאוד, היא איבדה את שמחת חייה לחלוטין, עתה תפסה את טעות חייה שהתערבה בחיי בתה בצורה אגרסיבית, במו ידיה בישלה את התבטיל דרכו הורידה את בתה לשאול, אין ספק שכעת אפילו אם תימלך בדעתה כבר לא ירצה איש לשמוע עליה, הלוואי שלא תפריע ליתר אחיה ואחיותיה להינשא, נס שאפרים זלמן כבר נעשה חתן, אולי זה יהיה המגן והמעצור נגד לשונות רעות.

יוסל פערקוביץ הוא אחד המתעניינים הגדולים בנייעס בכל רחבי מאה שערים והסביבה, הוא הראשון שמבחין כשיש איזה אי שקט או שנוקחת לה איזו עלילה, תמיד בחושיו המיוחדים קולט הוא לפני כולם מה קורה, הוא גם משתדל להוציא לרשות הרבים את התוצאות עם הוספות משלו, במקוה אורטשטיין הוא ראש וראשון להביא את התוצרת ויש לו הרבה קונים, הוא היה הראשון שעלה על כך שחיים שלום אינו יותר במאה שערים, זה כמה שבועות לא ראה את דמותו, יש בזה משהו שצריכים לברר זאת.

לברור העניינים יש את ראש המבררים הלא הוא ליפא בעקנמיסטער (יש שאמרו שנקרא כן כיון שהיה אופה מומחה לחדשות) הוא ידע על כל דבר שזז (גם כשלא זז) תמיד פיו מלא בסיפורים מסמרי שער, הצמד יוסל וליפא "ענבי הגפן בענבי הטאמטע" היו הליצים מעירים. מאיפה התקיים ליפא ידדנו לא ידע איש, כי מעולם לא ראתה ברירה כל שהיא עוסק במשהו מכניס פרנסה, שלא לדבר שמעולם לא ראוהו ליד גמרא או חומש, אבל לאיש לא הפריע באמת במה הוא מתעסק, כיון שתמיד סיפק סחורה משובחת ביותר, ממצאיו פעמים היו נדירים ביותר.

"יש לך מושג היכן נעלם חיים שלום? לא שומעים ולא רואים אותו בשום מקום, זה זמן רב". שאל יוסל את ליפא הספק.

השיחה כמובן התקיימה לה בבית הכנסת המרכזי של מאה שערים בשעה 11 מעט אחרי הנץ, בשעה זו שניהם בוחרים להתפלל כי אין להם זמן אחר לדבר במשך היום, הם לא נפגשים במקוה, לכל אחד יש את הזמן שלו להתקדש ולהתעדכן, אבל הם יודעים לכוון את תפילתם בשווה ומוצאים פרצות קלות בין פרק לפרק ובין גברא לגברא.

יש להם פטנט מזהיר ביותר [עדיין אינו רשום במשרד הפטנטים] הם אומרים את "ברוך שאמר" סמוך ל"שתבח" ... כדי שיחול על פסוקי חזמרה, הם מותירים את "אז ישיר" סמוך ונראה ובכך יוצאים חובת פסוקי חזמרה, הם גם מדברים ב"שפת רמזים" בחזרת הש"ץ, זה לא ממש הפסק, כפי שביררו את העניין בעיון רב, כדי להיות נקיים לחלוטין.

ליפא דיבר כעת בלשון הקודש שזה בדוק ומנוסה אצל "מביני דבר" מועטים שאינו נחשב כהפסק.

"נו נו, אז ישיר משה ובני ישראל את... או... או... שי שי... לא להפריע, אהה... יש שמועות לא מוסמכות שהוא ערק מן המחנה, הוא הלך לציונים רח"ל, אתה יודע בתל אביב אפשר לפרוק עול ולעשות ככל העולה על הרוח, בלי שאיש יאמר מילה על כך (א'בראך שרק הם יכולים לעשות כך ולא אני) מזמן חשדתי בו שהוא ציוני, כל עוד היה קשור לטבור של משפחת כלתו שמר על חזות חיצונית של חרד לדבר ה', אבל כעת שהם החליטו שהוא אינו ראוי למשפחתם החסידית והחרדית לחלוטין, אבד סברו בטל סיכוי" סיים ליפא בחיך אכזרי וחזר בדיוק רב... את השירה הזאת וג'.

"אתה מדבר מתוך ידיעות בדוקות, או שאתה סתם מפריח שמועות מצוצות מהאצבע כדרך בקודש, ובכלל... מאיפה אתה לוקח את ההיתר לפטפט באז ישיר בשפה של הציונים?" התערב לפתע יהודי עבדקן שנכנס לבית כנסת להתפלל.

"וואס מייסטו זק, נישט אין דיינע געשפעטיץ. מה אתה מתערב בעסקים שאינם שייכים אליך, השיב ליפא בכעס רב. מותר לי לדבר ככל העולה על רוחי ואין לך להזדקק לשירותי... לרגל הכעס שכח שאסור לענות באידיש באמצע פסוקי חזמרה.

...אגב אתה עושה זאת, בדרכים שלך שאולי לא ידועים לכולם, אבל לי כן ידועים והם רחוקים מ... התז עם משמעות רבה, בזה דרך באכזריות על יבלת מדממת של העבדקן שמיהר להסתלק לפני שיפרע איתו חשבון ארוך.

ההיעלמות הפתאומית הולידה חרושת שמועות, שהיו אחראים להן בערל לקס ושמיל לייטנער שני שונאים בלב ונפש של חיים שלום (בשל אופיו האנרגטי וגאונותו הנדירה ביותר רכש חיים שלום מקנאים ושונאים), רוב השמועות היו מצוצות מהאצבע, כיון שלא היה מי שיכחיש אותן התקבלו על הלב ללא עוררין.

דברים אלו עוררו כעס בלב גיסו לשעבר שידע כי חיים שלום איננו קל דעת רק מריר מאד, לא היה לו כל ספק בצדקת גיסו שאפילו אם דבק בחבורת הציונים עשה זאת רק בגלל הדעה המשובשת שהשתרשה בקרבו שאין לשבת בידיים חבוקות ולתת למשטר האנגלי למשול בארץ ובכך לאפשר לערבים לפרוע פרעות באין מפריע. אבל אין ספק שלא יזרוק את הגמרא האהובה עליו, הוא לעולם לא יוכל להינתק מחבל הטבור של אהבתו הגדולה. אבל הוא לא הלך להתערב ולשכנע בצדקת גיסו, בשל טבעו העדין וגם בידעו כי זה מאבק אבוד וגם ירים גבות לא מעטות על התגייסותו לטובת גיסו לשעבר.

עוברים חודשים ואין רמז דק מחיים שלום, זה הוליד דאגה לא קלה בלבו, מה קורה באמת עם גיסו לשעבר האהוב? איך אפשר להיעלם בלי שיהיה אפילו שבריר מידע עליו, ארץ ישראל לא גדולה במיוחד, מועטים תושביה החרדים לדבר ה', איך אפשר להתאדות בצורה שאיש לא ידע לספר ממנו אפילו שבריר ידיעה!?

חיים שלום אינו אדם שגרתו אפרורי, בכל מקום הוא משאיר חותם של ממש, אפילו בשכונת "שערי חסד" לא יכול היה לשמור על אנונימיות יותר מתקופה קצרה, טבעו האנרגטי משך אליו אנשים כמו מגנט, כמה יוכל חיים שלום להסתיר את עצמו, אבל עברו כבר יותר משמונה חודשים ואין ממנו שום ידיעה, דבר זה הדאיגו ביותר. אבל יותר מלשמור את זה בלבו לא יוכל, מצב רוחו היה קשה, ההכנות לחתונתו מתקדמים במרץ, האם לא יזכה אפילו לראות אותו לקראת החתונה ולקבל ממנו לכל הפחות ברכה כידיד אמת שליווה אותו מעל שש שנים?

גם רב משה יוסף היה מלא צער רב מהיעלמות חיים שלום, יסורי מצפון קשים תקפוהו מעת לעת, איך תערב עליו שמחתו כאשר בן ידידו וחברו האהוב שלמה זלמן ז"ל מסתובב בעולם בלי סידור מינימלי, באיזו מקום יכול הוא להתמקם ולנהל סדר יום כיהודי שומר תורה ומצוות? בהיותו איש מסחר ובעל קשרים הפעיל את מיטב הקשרים שלו לאתר את חיים שלום, לדעת האם הוא לכל הפחות שומר תורה ומצוות.

ברם כל מאמציו עלו בתוהו, לא היה כל בדל ראייה, לא בירושלים תל אביב בני ברק ובכל איזור המרכז, אפילו עד לחיפה טבריה וצפת הגיעו מאמציו, הוא צייד את הבלשים שושכרו בכסף רב, עם תמונה עדכנית שהשיג [בעוברו ליד סטודיו בגאולה מצא את תמונתו, הצלם צילם אותו בסתר בשכונת שערי חסד לומד' בריתחא עם שני בחורים צעירים, הוא הניח את תמונתו בחלון הראווה של הסטודיו וציין בתווית למטה, בחור ירושלמי אורגנילי] אך לא היה לאיש רמז קל היכן הוא מצוי, חשד כבד עלה במחשבתו של רב משה יוסף, אולי עזב את ארץ ישראל, בשלהי המלחמה היו דרכים להגיע לכמה מדינות שלא היו בקו המלחמתי, אולי שם הרחיק נדוד, כדי להתחיל תקופת חיים חדשה שלא תזכיר לו את החיים של פעם שהכאיבוהו מאד.

אם לכל הסובב אותו לא חש חיים שלום כל מחויבות, לא יכול היה להותיר את אמו בלא כל ידיעה, פעם בלבו לב רגיש מאד שדאג לאמו המסכנה שנותרה מאחור ללא כל ידיעה, למרות שבמכתב הפרדה רמז לה שלא יתגלה ויתן ידיעה כל שהיא על עצמו, כדי שלא יחשף לאיש, אך יסורי הנפש שהיו לו לאחר שנעלם בפתאומיות ולא הותיר כל שבריר מידע לאמו היו גדולים מנשוא.

לא אחת חשב שעל החטא הזה יענש קשות בשמים, גם אביו ז"ל התגלה לו פעמיים בחלום והזהיר אותו חמורות לדאוג לאמו שנשארה חסרת אונים ומתייסרת בשל כך מאוד. כשהיה קם מהחלומות הקשים, היה מצב רוחו עכור כל היום, לא הייתה לו חברה במקום מסתורו, כיון שפחד להתגלות, בשל כך לא יצר קשרים ולא גילה לאיש את זהותו, כך נותר עם עצמו שעות רבות מלא מחשבות דיכאוניות. הוא לא ראה את עצמו מתקדם בשום שטח מלבד בריחה מעצמו.

הרבה מחשבות חרטה אחזוהו על צעדו המהיר, לא אחת חשב שהיה עליו לנסות לשקם את תדמיתו השסועה, אם היה נותר במקום היה מקבל שידוך אחר, אולי לא כל אחד היה ניגש לשידוך עזוב, בפרט לאחר הסיפור המוזר שהביא לעזיבת השידוך, אבל מאיזך אי אפשר להתעלם שהוא בחור שידוע ש"ס בעיון רב ומתמצא בהרבה חלקים בשו"ע עם נושאי הכלים בבהירות מופלאה, הכתם הזה לא צריך לעכב בעדו מלמצוא שידוך טוב, אבל עכשיו שנעלם מהאופק בלי כל הסבר, מתחבא מעין אנשים כחיה נרדפת, מי יעשה איתו שידוך, מה התכלית להתנהל בצורת חיים כזו?

יסורי המצפון הללו הביאוהו שלכל הפחות כלפי אמו החליט שלא להסתיר את עצמו לחלוטין, בדרכים לא דרכים שלח לה כמה מכתבים, הוא בישר לה שמיקם את עצמו במקום מוצפן היטב וכעת הוא מחפש את עצמו, עליה להבין כי עברה עליו תקופה קשה מאוד בשנים האחרונות שגרמה לו לפצעים עמוקים בנשמתו, הפצעים עמוקים מאוד שקרעו את לבו לחלוטין והם ממאנים להירפא, לכן לא הייתה לא ברירה אחרת רק לקחת פסק זמן מכל הסובב. אבל ב"ה יש לו אוכל ושתייה ומקום לינה, ועל כן שלא תדאג לו, הוא מבטיח לה שהוא לא נוטש חלילה את דרך החיים עליה חוקק, הוא מתפלל ג' פעמים ביום ומניח תפילין ושומר שבת הוא גם יושב ולומד כאוות נפשו שעות מרובות ואינו עושה שטויות שעלולות לסכנו. הוא מקוה שתקופת הגלות תסתיים במהרה, בעת שיירפא לחלוטין מכל הפצעים הפעורים בלבו.

אמו שמחה עם המכתבים שהוגבו לה בסתר, הם נתנו לה סימן שחלילה לא נטש את תורת אבותיו אבל עדיין לא הייתה רגועה היא רצתה לדעת שלא מתחבר עם הציונים, היא ניסתה ללא הצלחה לתור אחרי מי שמתגנב אל ביתה אחת לשבועיים שלושה ומשאיר עבודה מכתב חפז בו מודיע לה חיים שלום על קיומו, גב' פינקלשטיין שמחה מאד על כל מכתב ושמרה עליהם מכל משמר, בלילות קשים ומייסרים הייתה נוטלת את המכתבים וקוראת אותם ומגירה דמעות רבות.

צערה הוא לא פשוט, מלבד היעלמותו המסתורית שקורע אותה לגזרים, יש לה בבית בחורה מצוינת שהגיעה זה עתה לשידוכים, לאחרונה החלו להגיע שידוכים טובים עבודה (יד ר' יוסל קרויזר בחשה בהן על פי בקשת צארטיל) מה היא עושה האם נעתרת ושומעת עבודה או שממשיכה להמתין לחיים שלום.

היא לא יכולה להתעלם שצריכים להמשיך את החיים, אם לא כן, כל הילדים יתקעו חד"ל, אבל איך עושים זאת לחיים שלום? הוא עלול להיפגע קשה שכביכול שכחוהו, כעת יתווסף לו כתם נוסף (בירושלים נחשב דילוג לחרפה ממש) אם היה חיים שלום מותיר עבודה איזה קשר כל שהו, הייתה מתייעצת איתו ממרחקים על הנושא, היא הייתה שואלת ממנו רשות, לתת לחיה מלכה בת ה-17 ומחצה את האופציה להינשא, יתכן מאד שחיים שלום היה מוותר.

לאחר לילות טרופים חסרי שינה החליטה שעליה להתיעץ עם המו"צ הגר"ז מינצברג, האם לעשות את הצעד הזה? הבחור שהוצע ממש מתאים למשפחה, הוא בן למשפחה חסידית (משפחת וילהלם) שהגיעו לארץ שנתיים לפניו, הם היגרו מפולין בטרם יבואו ימי הזעם, המשפחה התיישבה בירושלים עיה"ק, לא הרחק מביתה, הבחור לומד בישיבת "חיי עולם" ומשקיע הרבה בתורה וחסידות, הם גם קצת בעלי אמצעים, האמא מנהלת חנות לצרכי מזון בגאולה ויש להם לתת משהו התחלתי כדי שהבחור ימשיך ללמוד בישיבה גם לאחר החתונה.

מכל כיוון ההצעה נראית לה, אבל איך עושים צעד כזה בלי לבקש את רשות חיים שלום?

לאחר מחשבות רבות החליטה לבקש את חברתה מרת בלה אברמסון שתבקש את בעלה ר' יצחק ממקורבי המו"צ שיכנס עם מכתב נרגש שתכתוב לו בו תשטח את כל מצוקותיה. תקוה של ממש הפציעה בלבה כי המו"צ יתן לה מענה שיניח את דעתה.

~~~~~